891.73
C44
OtUm
cop. 2

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

891.73
C44
OtUm
cop.2

Ч. 3. Рік І.

„Мужицьке Видавництво“.

ЄВГЕНІЙ ЧІРІКОВ

„ТОВАРИШ“

НАРИС.

За дозволом автора переклав
Іван Мельник.

Ціна 20 сот.

КОЛОМИЯ.
Накладом „Мужицького Видавництва“.
1913.

„МУЖИЦЬКЕ ВИДАВНИЦТВО“

виходить книжочками в обємі від 2-ох аркушів друку два рази в місяць кождого 15. і 30. дня. Кожда така книжочка становить для себе цїлість.

В »Мужицькім Видавництві«

будуть містити ся добірні, сьвітові твори найславнїщих чужих і наших письменників. Кожда книжочка буде містити характеристику автора та його портрет і буде приспособлена до духових потреб українського селянства.

Цїна дуже низька, бо на рік лиш 5 корон за 24 випусків до кінця с. р. 1·20 К. Для Америки на рік 2 доляри, в Россію 3 рублї. При замовленях на 2 К. оплачуємо почту. Відпродавцям звичайний книгарський рабат. Висилаєть ся лиш за готівку. Кожде число навіть оказове коштує 20 сот. (з пересилкою 23 сот.)

»Мужицьке Видавництво«

повинно находити ся в кождій читальнї і в кождій укрхатї, де лиш живе письменний селянин, який любить читати і вчити ся з гарних, розумних книжок. Чим більше буде передплатників і прихильників, тим кращим і цїкавіщим буде »Мужицьке Видавництво«.

Накладом »Муж. Вид.« досї вийшли такі книжки

ч. 1. Б. Бєрнзон: Мужицькі оповіданя . . . 20 с.
ч. 2. Б. Авербах: Товкач, оповіданє . . . . 20 с.
ч. 3. Ев. Чіріков: „Товариш“. нарис . . . . 20 с.

Замовленя слати:

„Мужицьке Видавництво“

в Коломиї, ул. Новицького 21, (Galizien, Austria.)

З причин зовсїм незалежних від редакції отсе число виходить не таке, як ми обіцяли, а навіть припізнене, та ми се вкоротцї винагородимо нашим читачам.

За зміст оголошень редакція не відповідає.

Евгеній Чіріков

„ТОВАРИШ“

НАРИС.

За дозволом автора з російської мови
переклав

Іван Мельник.

КОЛОМИЯ.
1913.

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

Накладом »Мужицького Видавництва«.
Відвічальний редактор: Іван Мельник.

89173
.C44
OtU m
cop.2

ЕВГЕНІЙ ЧІРІКОВ

„ТОВАРИШ“

Люди, як нетлї — на огонь, летїли з усїх усюдів на недбало зробленого страхопуда свободи і попадали в тюрми...

В тім дивнім часї тюремні замки були подібними до звіринцїв, де збирають всї роди звірят зі всїх частий свїта, і длятого в глухих стїнах тих камінних мішків в ту пору велике і прегарне людського житя перемішувало ся з марнопроминаючим і буденним, траґічне з комічним...

Разом з одушевленими борцями і апостолами нового житя попадали в тюрми незначні люди разом з орлами — домашні гуси і кури, задумавши взнести ся по орлиному... Тюрми нагадували маленькі місточка: сидїли в них люди всякого стану, званя і заводу, мущини, женщини і дїти...

Під тим зглядом Н-ській тюрмі незвичайно пощастило ся: там крім звичайних жителїв »сталих«: робітників, учеників, полїтичних переступників, сидїли: адвокат, дві повитухи, салдат, священик, чотирох

дентистів, ґімназист, дві панночки від телєфону, перукар, інжінїр, кількох почтових урядників, редактор часописї, доктор медицини і доктор фільозофії... З рідких оказів були: спенсионований ґенерал і немовля при грудях...

Щоби не уймити поваги двох останних і не спроневірити ся Тобі, читачу, постараю ся пояснити: спенсионований дїйсний радник стану переїзджаючи був у містї, де задержав його штрайк зелїзничих робітників, і він дуже нудив ся; раз не маючи що робити, проходжуючи ся по вулицях, стрінув похід, що йшов вулицею з червоною хоругвою, і пішов за ним, цїлком махинально підспівуючи французькою арією російську Марсилєзу; тої-ж ночи в готелї »Пальміра«, де примістив ся, ожидаючи кінця штрайку, дїйсний радник стану, переведено ревізію і кількох людий арештовано і перевезено до тюрми; в числї арештованих находив ся також дїйсний радник стану. Що до грудного немовляти, то він поки-що ссав лише грудь полїтичної переступниці і тому відчував участь матери...

Орли сидїли в чотирох круглих вежах, що взносили ся на чотирох углах тюремного будинку, а переступники середного і малого калїбру — в поодиноких кімнатах горішного поверха... Тюрма була велика і в звичайному часї було завсїгди достаточна скількість вільних місць, але тепер було за тїсно, тому що кождої ночи го-

лосно стукали ковані двері, а тупіт численних ніг, якому товаришив бренькіт ключів і засувів, давав знати про нову партию політичних переступників.

Управитель тюрми, добродушний старик з строгим виразом лиця, жалібно говорив комусь там до телєфону:

— Рішучо нема де!...

А відтак поважно згинав ся перед телєфонічним апаратом, з покорою вимавляв »слухаю« і йшов приготовляти місця, яких буде потрібно найблизшої ночи.

— З одної сторони треба примістити, а з другої... Поодинокі кімнати всї заняті... Де хочеш, там і розміщуй!... Хоч до себе в спальню!... Не інакше! — бурмотїв управитель.

Як ввічливий і запопадливий господар гостинниці для приїздних, управитель клопотав ся, суєтив, ся розміщував і порядкував своїх кватирантів.. А кватиранти, котрих більшости перший раз доводилось знакомити ся з тюремним житєм, були нервові, вразливі і наївні, — засипували поданями і просьбами: один не міг спати при світлї, другий просив прикрити кибель шматами, третий домагав ся позволеня грати на скрипцї.

— Щож у мене, Пале-роаль, чи що? Ви в тюрмі, пане, не забувайте того!...

Тюрма переповнила ся, а наплив нових переступників не уставав.

— Я приневолений містити по двох! — говорив управитель до телєфону.

— Містіть по двох! Чорт з ними! — відповідав гнівний голос.

Управитель увійшов до казнї одинокого вязня і спитав дуже ласкаво:

— Ви — самі?

Ще спитайте: »чи я дома«!... Дивне питанє!...

— Ви, коли не помиляю ся, доктор?

— Лїкар.

— От і знаменито! — радісно обізвав ся управитель і до краю розлютив тим одинокого вязня:

— Що-ж тут знаменитого? Чого ви так зрадїли?...

— Позвольте, не гнївайте ся!... Преціньне я вас всадив... лагідно успокоював управитель. — Маю для вас товариша, також лїкар, чи радше повинен я сказати, що він дентист... Вдвох буде вам веселїще... І якраз тому сказав я »знаменито!« а не то, щоб з яким небудь наміром... Проти дентиста нїчого не будете мати?... А то неодні бажали би собі... Многі по просту пригноблені самотою...

Незвичайне розміщенє полїтичних переступників збило з пантелику старого слугу. Лише учеників, робітників і нелєґальних уважав справжнїми виновниками і з ними відповідно умів поводити ся: сухо, поправно і урядово.

— У мене такий порядок — переконуючо заявляв він таким арештантам, вводячи їх до казні, і ясно та безуслівно вичисляв всї правила житя, що вільно, а чого не вільно. А тепер сидїли поважні люди, знані в містї, люди з родиною і немолоді, на становисках, остаючі в тїсних зносинах... З ними — як?... Священик, на примір, з хрестом на грудях?... Або ґенерал? Заприсяглий повномочник, жонатий з дочкою бувшого віце-ґубернатора... Вже тепер той віце-ґубернатор може й ґубернатором де?...

І старик тратив тон в поведеню з полїтичними переступниками: одного звав »паном«, другого — »ласкавим добродїєм», третого по імени і назвиску... деяким приходило ся подавати руку...

— Вже-ж як сегодня було менї неприємно — жалував ся управитель жінцї.

— А чого-ж то?

— Та так!... В ночи привезли полїтичного... Прийміть арештанта! Дивлю ся — Іван Васїлїч! Пишу, а руки трясуть ся... Менї неприємно і Іванови Васїлїчу, здаєть ся, соромно... Так би й під землю провалив ся!...

А вже найбільше прикрости справляли управителеви ґенерал і батюшка...

— Під пятим нумером — у мене дїйсний радник стану! — з гордостю хвалив ся жінцї.

— Може не дійсний?...

— Таж видно: і постава і бесїда... Хотяй на пенсиї, а все таки... як би там не було, а ґенерал!...

— Що вже то! І ґенералів почали вязнити!...

Управитель старав ся уникати ґенерала: бентежив ся перед ґенералом і чув себе в де-чому виноватим. — А заразом казня №5 притягала його до себе і трудно було перейти мимо тої казнї і не поглянути в віконце в дверех на ґенерала... І коли він так дивив ся на ґенерала, то на душі у нього ставало сумно і насувало ся на думку: »все суєта суєт«... Раз ґенерал просив до себе управителя. Управитель веліВ зайти помічникови.

— Жадних помічників! Менї треба самого управителя! — наставав ґенерал.

Прийшлось іти самому. Старик поправив кутас при шабли, підкрутив вуси і пішов.

— Мушу відібрати пенсию... за три місяцї... — строго заявив ґенерал.

— Треба буде уповажнити...

— Кого? Чи не вас?... Хм!... Ви-б краще доглядали того... дому: вохкість, смрід, блощицї, нелад!...

Управитель спустив очи і виновато здвигнув плечима:

— Я кілька разів повідомляв тюремний комітет... Може ваша великість зво-

лить перейти в другий... нумер? Але тоді треба буде сидіти... то є жити у двох...

— З ким?

Управитель почав пошепки нараджувати ся з дозорцем:

— Хто у вас в шестому нумері?

— Там?... Там той... перукар там, ваше благородиє...

— Не бажаю собі! — грімко заявив ґенерал. — Бракувало ще, щоб ви мене умістили з кухаркою!

— Я нїкого не впаковую сюди, ваша великість... Я сповняю...

— Прегарно! Я вас не задержую!...

Управитель здвигнув плечима, вклонив ся і вийшов з таким вражінєм, як-би був не у полїтичного арештанта, а у свойого начальника, від якого почув немилу нагану...

— Всї проти мене!... Кілько то я разів предкладав... Я сповняю свій обовязок, а хто сидить — то не моє дїло — успокоював себе управитель, відвідуючи арештантів і вислухуючи їх негодованя. Відвідавши переступного батюшку, змішав ся не менше, як перед ґенералом: зложив руки, батюшка благословив його і прийшло ся поцїлувати в руку полїтичного переступника.

— Чи ви не маєте, ваше благословленє, яких скарг? — коротко спитав управитель, дивлячи ся в землю.

— Не до власти зверхної, в грісї, в соромі і в крови тонучої, а тільки до Господа Бога всї мої хвали, молитви і просьби! — твердо відповів батюшка.

— Я нїкого не всаджую, ваше благословленє, я тільки...

— Так сказано в св. Євангелию: щасливі голодні і жадні правди, бо ті наситять ся!

Управитель зїтхнув і на пальцях вийшов від батюшки...

Ще якийсь час можна було зводити арештованих після стану до купи, але скоро прийшло ся відступити від того: одних кудись відвозили, других привозили і скоро велике число кімнат з одинокими вязнями перейшло в товариство пречудних комбінаций: салдат був разом з батюшкою, перукар з редактором ґазети...

— Рішучо нема де! — з роспукою говорив комусь управитель до телєфону.

— Чи ще привезуть? — питав помічник, бажаючи оказати співчутє свойому начальникови.

— Пять полїтичних мужиків!... Де я їх дїну?! Ще пять!... Мужиків!

Довго нараджували ся, що робити з полїтичними мужиками:

— Що-ж я, з ґенералами, чи що, буду їх познакомлювати?—сердив ся управитель.

Рішили примістити полїтичних мужиків з студентами, робітниками і почтовими урядниками.

* * *

Ґенерал уважав своє перебуванє в тюрмі случайним непорозумінєм і ждав, що коли не нинї, то завтра перед ним уневиннять ся.

— На якій підставі мене приміщено в сїм домі? — грізно питав він управителя першого дня по арештованю.

— Після параґрафу 21-го... більше нїчого не можу сказати...

— Закон, а не параґраф! Я питаю після якої статї і якого именно закона?

— На основі 21-го параґрафу охорони... більше нїчого не можу сказати.

— А що там, в тім... вашім параґрафі?

Показало ся, що після того параґрафу саджають в тюрму таких людий, яких побут на волї уважають небезпечним для державного і публичного порядку... Непорозумінє було очевидним, але минув день і другий, а нїхто не оправдував ся. Ґенерал зажадав паперу і написав обширну жалобу до прокуратора. Огірченє і безсильна досада не позволяли писати в поважному тонї і зухвалість розбурханої душі вилилась на папір в сильному патосї при всїй тактовности дїйсного радника стану. Четвертого дня принесли ґенералови підписати поданє: То поданє повідомляло його, що жалоба зістала без успіху, а проти дїйсного радника стану Анатолїя

Іванова Котикова виточено розправу, обвиняючи його за образу урядників в урядовому письмі...

Немолодий, призвичаєний до услуг, вигід, до чистого біля, до ранїшної кави з сметанкою і до спокійної пообідної прогульки по бульварах, Анатолїй Іванович незносимо терпів по утратї того всего. Понура, вохка казня з решіткою в вікнї, з якої був сумний вид на глуху стїну, неприємний смрід вугля, де стояв кибель, бляшана лямпка все мокра від нафти, постїль з рідким витертим матерацом і слїдами пороздавлюваних блощиць доводили бридячого ся і чуткого на нюх Анатолїя Івановича до роспуки: Анатолїй Іванович і так був нїжний на апетит, а тут зовсїм стратив його... Не їв, не спав і цїлу нїч ходив з кута в кут, бурмотячи собі щось під носом, здвигав плечима, задержував ся по серединї казнї і, заложивши руки за спину, довго вдивляв ся то на вікно з зелїзною решіткою, то на кибель.

— Хм! — сказав він і здвигнув плечима.

Прикликавши до віконця в дверех дежурного дозорця, Анатолїй Іванович починав розмову:

— Слухай, братїку! Як-же довго ще будуть мене держати?

— Не можу знати.

— Менї потрібна моя власна валїзка: там маю кольонську воду і бритву...

— У нас не вільно такого: добре ще, що вам ножик з вилками дозволили... А чи-ж бритву можна?

— Що-ж я розбійник, чи що? Заріжу кого?

— Чому!... Себе можите... А нам відповідати прийдеть ся...

— Що-ж я, дитина хиба?...

— Не дозволено...

— В такому разї у вас... тут фризієр якийсь... Менї конечно підголити ся: я цїлком не бажаю собі подобати на Навуходонозора...

— Але-ж той фризієр — полїтичний, а не, щоб голити і стричи... Для такого у нас є тюремний... Тільки на жаль він до вас не прийде: він, коли — на голо кого, або під-польку... То котрі — на каторгу — ті на голо, а напримір почтові урядники, ті під-польку...

— Забирай ся до чорта! На голо!... Дурак!

На лихо Анатолїя Іванича власти сумнївали ся що до його особи: здавало ся зовсїм неправдоподібним, щоби дїйсний радник стану, хотяй на пенсиї, брав участь в вуличних демонстрациях з червоною хоругвою і співав революцийні пісні. Крім того в кімнатах »Пальміра«, звідки був взятий Анатолїй Іванович, тої самої ночи арештовано разом з ним якогось молодого чоловіка з предметом, який міг служи-

ти, як догадували ся, поволокою до бомби... Із доходжень кімнатної служби заключали, що Анатолїй Іванич і той молодець рівночасно, хотяй ріжними повозками, приїхали в »Пальміру«, і проживаючи тут, пильно уникали один другого, але деколи рівночасно відходили до мужеської ґардероби, де, правдоподібно, і входили в розмову з собою...

Минали днї, минув вже тиждень, а Анатолїй Іванович сидїв і нїхто перед ним не звиняв ся. Анатолїй писав жалоби до ріжних високопоставлених осіб, але не дістававав нїякого виясненя. Анатолїй Іванович ослаб і схуд і в нього відновило ся битє серця... Кождого дня водили його на прохід — і, походивши пів години по непривітному подвірю, окруженому зі всїх сторін високим муром, Анатолїй Іванович вертав з дрожачими ногами і задухою... В день блощицї спали і з того старав ся скористати Анатолїй Іванович: по проходї клав ся задрімати. Але зі всїх сторін стукали в стїни, немов-би пущено в рух телеґрафічні апарати, і се перешкаджало віддати ся глубокому снови: що лиш смачно задрімає, Анатолїй Іванович зривав ся з лїжка, тому що йому здавало ся, як-би лежав у своїому кабінетї і хтось стукає до його дверий.

— Прошу! — кликав Анатолїй Іванович, але нїхто не входив. Анатолїй Іванович непевним зором перебігав свою казню

і, наткнувшись на вікно з решіткою і кибель в кутї, приходив до ясного пізнаня... і сон відлїтав. Розгнїваний вставав з постелї і, вхопивши мідяну сїльничку, сердито стукав в стїну, приказуючи таким способом не непокоїти його. Але стуки продовжались. Між арештованими ходили сумні чутки, що в пятій казни сидить ґенерал... Молоді полїтичні переступника в нумерах 4-м і 6-м догадували ся, що сусїд їх, без сумнїву, не дїйсний ґенерал а просто — нелеґальний з партийною назвою »ґенерала«; сусїди безупину вистукували: »хто сидить?«, але невідомий арештант мовчав і се ще більше впевняло їх, що побіч сидить чоловік поважний, осторожний і визначний. »За яке дїло?« — вперто вистукували з обох сторін, але відповіди не було. Сусїд по лївій сторонї перестав стукати: »Чорт його знає — думав він — можливо, що всадили шпіона«, але сусїд з права, більше палкий і довірчивий, стукав дальше навіть тодї, як дїстав кару: позбавлений проходу. По даремних з'усилях візвати на розмову, впертий ґімназист попробував навязати з сусїдом переписку. Раз, порядкуючи в казни Анатолїя Івановича, головний арештант — »кибельник« кинув на постїль звинену в трубку карточку і моргнув Анатолїєви Івановичеви. Довго Анатолїй Іванович ломав голову, що мало би значити то морганє і догадав ся аж тодї, як случайно найшов на свойому лїжку за-

писку. Розвинувши карточку обережно, прочитав Анатолій Іванович: »Товаришу! завтра, як мене виведуть на прохід, кашляйте: коли ви »с. р.« — один раз, коли »с. д.« — два рази«.

— Хм! Нїчого не розумію — прошепотїв Анатолій Іванович і зробив здогад, що правдоподібно, посадили шпіона і бажають дещо випитати... То дуже можливе: посадили в тюрму через помилку, видять, що їх положенє дуже недогідне, ну от і старають ся випитати щобудь протизаконного... Дарма! Він не дитина...

В ночи що хвилї скрипіла фірточка в дверех і в отворі за шклом порушало ся чиєсь око. Се разило нерви Анатолія Івановича і спричиняло битє серця.

— Ну, що ти, братїку, дивиш ся? Се, впрочім, негарно!...

— Приказано наглядати.

— Що-ж тут цїкавого? І що я можу тут робити... негідного?

— Тому три роки, як з сеї самої казнї утїк один...

— Що-ж я, братїку мій, чародій який? Факир? — говорив Анатолій Іванович, озираючи свою клїтку, і здвигнув плечима.

* * *

Кождого дня в часї вечірного проходу, коли управитель з сторожею обходив тюрму і особисто заглядав крізь отвори в две-

рех, щоби переконати ся о цїлости арештованих, Анатолїй Іванович задержував обхід:

— Ну, чи вияснило ся моє положенє?

— Даруйте: нїчого не можу сказати.

— Я дістав битє серця і знова катар жолудка!...

— Можна прикликати доктора...

— До чорта ваші доктори! У мене є свій доктор... Тут й умреш і нїхто тим не інтересуєть ся... Менї конечним чистий воздух, а тут чорт знає що...

Анатолїй Іванович тратив притомність і починав тупати ногами. Тодї отвір в дверех замикав ся і нїкому було слухати погроз і вимог Анатолїя Івановича. Тяжко віддихав, хватав ся за серце, валив ся на постїль і починав потихо плакати. Сусїди прислухуючись крикови, тупаню ногами, а відтак плачеви в казни № 5-е. Сусїд з-лїва думав: »Очевидно то — не шпіон, шпіон не буде кричати на управителя і плакати... З другої сторони, серіозний партийний чоловік не заплаче... Правдоподібно, кадет якийсь попав і розпустив слини«; молодий переступник, сусїд з правого боку, робив неясне припущенє: »Безсумнїву одно з двох: або тут беруть на допити, або виголосили засуд смерти...« І сусїд в 6-м № починав кричати:» Товаришу! Що з вами?« ударяв в свої двері і співав: »Ми жертвою в бою...« І в тюрмі зчиняв

ся шум: крик, стукіт і спів... Анатолій Іванович бояв ся того шуму: »чи не горить?« — думав він і починав стукати в двері, пробуючи сейчас отворити казню...

— Кати! — кричав сусїд в 6-ім нумері.

— Пане! Все гаразд! Все добре! Нїчого не сталось! Всї в доброму здоровлю... Та-ж прошу успокоїти ся! — просив управитель і з великим трудом йому вдало ся успокоїти заворушену тюрму.

Одного разу рано дозорець відхилив двері казнї і візвав Анатолія Івановича іти за ним до бюра тюрми. »Правдоподібно вияснило ся« — подумав він і глубоко та урадовано зїтхнув. В супроводї двох дозорців ступав він по коритари гордим кроком і з боку можна було подумати, що іде не арештант під конвоєм, а начальник з двома безпосередно йому підчиненими... Запер віддих і набрав відваги, тільки дихавиця стала ще сильнїщою від радости і надії. В грудях Анатолія Івановича будила ся, впрочім, не одна радість: там снувала ся жадоба пімсти: »як лише вийде на волю, так зараз махне до Петербурга... Він не подарує того... Хай знають, що не всякі помилки даруєть ся...«

— Сюди? — строго спитав Анатолїй Іванович, коли по дорозї перехрещували ся два коритарі, супровожаючи своє питанє недбалим рухом руки.

— Так!...

— Якісь печери, чи що...

Анатолія Івановича привели в сусїдну кімнату, що притикала до бюра і казали заждати. Він приступив до вікна, але наближив ся дозорець і лагідним шепотом попросив відійти і сїсти біля стола. Дозорець зробив се з осторожности, тому що »все таки — вікно, хто за нього заручить?«, а Анатолїй Іванович приймив се за зачіпку і розсердив ся:

— Прошу без заміток!...

Стіл був накритий грубою бібулою, на якій відбились взад-на-виворіть ріжні від чорнила слова. Анатолїй Іванович сїв на одно із трох крісел і не маючи що робити, почав розбирати ті чорні гієроґлїфи. Тикав десь годинник, доходив голос розмавляючих шепотом людий і брязкіт острог. Час збігав поволи і все хотїлось витягати ся і позївати, але Анатолїй Іванович здержував ся, тому що се не лицювало дїйсному радникови стану, перед котрим зараз будуть оправдувати ся. Через напів відчинені двері з бюрка заглядали і уважно дивили ся на Анатолія Івановича якихось двох панів: один високий, рижий, а другий — низький бльондин в темних окулярах. Анатолїй Іванович пригадав собі, що він в нічній сорочці і домашній куртці... Тепер треба би бути в сюртуці і обходити ся з ними зимно, а він — по домашному... Се неприємно. Поправив ковнїр зімнятої сорочки, защепив куртку, і знова непокої-

ли його погані запахи: йому здавало ся, що з його одежі заносило і нафтою і кибілем...

Зазвенїли остроги і в кімнату ввійшли: жандармський офіцир, високий рижий пан і двох вусатих підофіцирів з обвідкою на рукавах. Анатолїя Івановича лице прибрало урядову міну, встав і сухо вклонив ся... Офіцир відповів на поклін і просив сїсти коло стола...

— Дякую — сказав сухо Анатолїй Іванович і застукав кріслом.

Офіцер виймив з портфеля папір записаний і чистий, взяв в руку олївець і сказав:

— Ви називаєте себе Котиковим?

— Як то се »називаю«?...

— Ну... а... одним словом, хто ви такий?...

— Ношу прибране менї при народженю імя і прізвище: Анатолїй Іванович Котиков... дїйсний радник стану...

— Дїйсний радник стану... лїниво повторив, заглядаючи в письмо, офіцир і, глянувши на Анатолїя Івановича дивним зором з туй-туй перебігшою по лицю усмішкою, запитав, чи не пригадує собі Анатолїй Іванович, коли властиво став він дїйсним радником стану... Питанє було сказане таким тоном, в якому звучало недовірє.

— Що-ж ви, може сумніваєте ся, чи я — справді — дійсний радник стану?

— Трохи... Длячого-ж?... Воно так, а всеж таки дуже рідкі случаї, щоби дійсні радники стану ішли з червоними хоругвами, але... можливо... Не смію перечити.

Наступила пригнїтаюча мовчанка. Офіцир читав і переглядав письма; рижий пан перебігав зором по підлозї, по стїнах, по шафах, мимоволї поглянув на Анатолїя Івановича і зїтхнув. Анатолїй Іванович зрозумів той погляд і зїтхненє та приняв його за співчутє зі сторони рижого пана.

— Лише в Росиї можливі подібні непорядки! — відповів він півголосом на співчуваючий погляд, а жандармський офіцир усміхнув ся і не відриваючи ся від письм, замітив:

— То ви відповідно до поведеня дійсних радників стану?... Безсумнїву... Таж і при конституциї то щось дивного... Не можна-ж так... Скажіть, ґенерал!... Ви замешкали в умебльованих кімнатах »Пальміра«?... Самі приїхали туди, чи ще з кимнебудь, хоч би й двома ріжними повозками?...

І знова тон, яким було піднесене слово »ґенерал«, вразив Анатолїя Івановича. Наступило битє серця і задуха і не було способу поводити ся тактовно:

— От що! — Анатолїй Іванович встав, підофіцири стрепенули ся і приступили

блище до Анатолія Івановича. — От що! Коли вам не подобаєть ся, що я — ґенерал, то зробіть ласку — звіть мене по імени або по назвиску, але насмівати ся над...

— Успокійте ся... Сїдайте!... Я зовсїм не бажав і не думав, що ображу вас, називаючи ґенералом...

— Та я й не позволю! — хрипливим голосом перебив Анатолїй Іванович.

— Прошу трошечка нищим тоном...

Анатолїй Іванович сїв і почав тяжко віддихати.

— Стратонов! Подай їм склянку води!...

В бюрі притихли: надслухували і дивили ся в отвір... Анатолїй Іванович напив ся води, трохи успокоїв ся, але рівновага духа не вернула вже до нього більше.

— А-а... п. Котиков! Між письмами в вашій валїзцї найдено лист, з заголовком до... якоїсь Софійки... Лист нескінчений і писаний вашою рукою...

— Будьте осторожнїщими! не »до якоїсь«, а до людини, яка... впрочім ще раз прошу...

— Я вказую тільки на заголовок листа: »вірна Софійко«... В тому листї між иншим пишите: »Бог знає, коли ми побачимо ся. І дуже можливе, що й нїколи не побачимо ся«. Може зволите вияснити, хто та — Софійка і що ви розуміли от в тих

підчеркнених словах: »дуже можливе, що й нїколи не побачимо ся?...« Чому не побачите ся?... Щож ви їхали на якесь небеспечне дїло, чи що?

— Нїяких не дам пояснень... і не бажаю... Тайни моєї душі я нїкому...

— Ваше дїло... Напишемо, що ви відмовились від всяких зізнань.

— Пишіть!...

— Стратонов!

— Тут ваше високоблагородиє!

— Приведїть пана з вежі № 4-е!...

Стратонов вийшов на пальцях, з тиха позвонюючи острогами і небавом ввійшов в кімнату молодець з сумним, трохи іронїчним обличем, з мягким капелюхом в лївій руцї. Два жандарми з витягненими шаблями обвели його довкруги стола і, поставивши лицем до світла, якраз напроти Анатолїя Івановича, замовкли, як собаки на сторожі.

— Пане Бєреснєв! Чи знакомий вам той чоловік? — грімко спитав офіцир, спираючи ся на руку.

— Не знаю!... глухо відповів молодець мнучи мягкий капелюх.

— Не стрічали?

— Не знаю! — повторив вже сердито...

— Ну, а ви, пане Котиков?

На диво Анатолїя Івановичм то приємне і сумне обличе молодої людини видало ся йому дуже знакомим. Десь і колись

Анатолїй Іванович бачив те обличе, напевно бачив... Але де і коли?...

— Ну п. Котиков!... Придивіть ся уважнїще! Прошу не женувати ся!... Можливо, що пригадаєте...

— Щось таке... мабуть.. але рішучо сказати не можу...

— Так що можливости знакомства не відпираєте ся

— Щось нїби... Але у всякому разї ми не знаємо ся...

— Щож то, мабуть знакомі і у всякому разї не знаємо ся?...

— Я, пане офіцир, нїколи не говорив неправди!... Уважаю обурюючим ваш тон... Ще раз упереджаю вас...

— Стратонов! Дай води!... Відведїть пана Бєреснєва на вежу!...

Широко розмахуючи мягким капелюхом і немов гойдаючи ся, молодець з іронїчною усмішкою на лиці перейшов попри Анатолїя Івановича і під дзвоненє острог і брязкіт оружа супровожаючих жандармів зник за дверми. Офіцир пильно вдивив ся в обличе Анатолїя Івановича і сему зробило ся неприємно; свій погляд перевів в бік і стрінув ся з потопленим в нього зором рижого пана... »Цїлковита безличність« — подумав Анатолїй Іванович і почав бавити ся ланцушком від годинника...

— П. Котиков! Ви, здаєть ся, не будете перечити, що сю першу картку ґа-

зети »Ураган« ч. 32-ге найдено під вашим числом в готелї »Пальміра«?

— Не перечу... І нема найменшої потреби...

— Чи не могли би ви пояснити, яким чином друга картка тої самої ґазети, з того самого року і дня і того самого числа, найшла ся у особи, яка що лиш вам представила ся?... Скажіть, не знаєте, що було завинене в ту другу половину 32-го ч. ґазети »Ураган«?...

— Нїчого не знаю і нїяких пояснень давати... не бажаю... Се якась насмішка... Се...

— Дивно, дуже дивно... Розірвана ґазета на дві части: одна половина в вашій кімнатї, а другою завинено поволоку бомби...

— Що таке?... Якої бомби?...

— Звичайна!... Така собі звичайна... Тільки лихо почали їх робити: по більшій части не розпукують ся... з байдужним спокоєм говорив офіцир і писав щось...

Коли Анатолїй Іванович зрозумів цїлу трівогу того непорозуміня, в якому тонув все більше і більше, а коли дїло дїйшло до бомби, — в голові у нього закрутило ся, потемнїло в очах і приємна утома заволодїла цїлим тїлом .. Хотїлось сміяти ся... Скоботало в серцю... І здавало ся, що колишеш ся на лодцї і пливеш кудись по чудовому озері, по голубому озері, з без-

донним синим небом... разом з Софійкою... з молоденькою, гарною Софійкою...

— Дайте води!... Живо! Стратонов! Скропи!...

Коли Анатолій Іванович очуняв ся, не було ні голубого озера, ні лодки, ні Софійки... Лице у Анатолія Івановича було мокре і куртка була мокра... Кілька крапель води дрожало у Анатолія Івановича на бороді. І не міг зрозуміти, що стало ся...

Офіцира не було. В кімнаті з ручником на руці стояв управитель, а в дверех дозорець і жандарм...

— Прошу обтерти ся! — приказуючо і строго сказав управитель.

Тепер вже управитель не вірив, що Анатолій Іванович дійсний радник стану і найшов відповідний тон у поведеню з сим паном.

— Пане Котиков! Поправте на собі все і сядьте на то крісло. Ось гребінь, — причешіть ся!

Махинально Анатолій Іванович взяв з рук управителя грубий сірий ручник і гребінчик, втер лице, причесав ся і якимсь тихим голосом слабо спитав:

— Що ви кажите? Сісти? Де?...

—Тут, на крісло! — холодно і строго відповів управитель.

— Сяду... Страшний удар серця...

З бюра ввійшов якийсь чоловік з жовтою скриночкою і почав щось робити,

розложивши ся коло вікна... З'явив ся триніжник, чорне покривало... »Що він там робить? — думав Анатоліїй Іванович і слабо усміхнув ся. — І що се за чоловік?« А опісля зробило ся йому знова недобре і було все байдужним...

Чоловік поставив жовту скриночку на триніжник, накрив ся чорним покривалом і почав тупати ногами...

— Рухають ся і дріжать... За сильно віддихають... з рухами неможливо...

— Старайтесь, пане Котиков, сидїти спокійно!... Може-б слабше віддихали?!...

— Віддихати? Хм... от що!... Кому яке дїло... То дивно... Дуже дивно...

Управитель почав перешіптувати ся з фотоґрафом:

— Один — амфас, один — в профілю, один в три четверти!

— Треба буде в одній хвилї... з маґнезією!...

З'явив ся звідкись хлопчина і почав крутити ся коло вікна.

— Дивіть ся, пане, в апарат! Сюди! А ви, пане, не захмурюйте ся!...

— Добре... позвольте...

Фотоґраф вхопив ґумову кульку, піднїс руку і знова рознїс ся шум, подібний до вистрілу і все окружаюче зникло в невиносимо яркому світлї, зовсїм, якби сонце впало з неба і зачепило ся в кімнатї...

— Тепер прошу повернути голову вправо! Пане! Пане!

Фотоґраф підійшов до Анатолія Івановича і осторожно взяв його за щоку, щоби повернути голову в право. Але голова опустила ся...

Анатолій Іванович умер...

* *

*

Тої ночи в тюрмі було гамірно: до самого досьвіта співали похоронний марш, а рано вирушив туди відділ салдатів в повному воєнному уоруженю.

З друкарні М. Білоуса в Коломиї.

Приймаєть ся передплату на демократ. часопись

~~~ „УКРАЇНА“ ~~~

що виходить що тижня в четвер накладом видавничої спілки »Україна«, стоваришеня зареєстрованого з обмеженою порукою, в обємі одного аркуша друку.

»УКРАЇНА« присвячена політичним, просвітно-культурним суспільним та господарським справам буковинської України, загальним і національним питаням і ширенню всеукраїнського єднаня без огляду на кордони.

»УКРАЇНА« коштує річно в Австрії з пересилкою 6 К. (для селян 4 К.) в Німеччині 6 марок, в Росії 3 рублї, в Америцї 1 доляр 50 центів. — Поодиноке число коштує 10 с.

Адреса редакції і адмінїстрації:

Чернівцї, улиця Панська число 22.

„ДОБРА НОВИНА“

народна часопись, присьвячена ширенню просьвіти і науки та суспільним і господарським справам.

Виходить покищо що два тижнї, а відтак буде виходити кождого тижня.

Передплата на рік виносить 4 К., для Німеччини 4 м для Росії 3 руб., а для Америки і Канади 1½ дол.

Кождий річний передплатник дістає даром ще 4 книжки (в тім календар.)

Оказове число кождому даром.

Адреса: **»ДОБРА НОВИНА«, у Львові,**
ул. Скшинського ч. 85. (Lemberg. Austria.)

„СВОБОДА“

лютрована політична і просьвітна часопись, виходить що тижня в четвер рано. Коштує в Австрії й Угорщині річно 4 К., півр. 2 К., чверть річн. 1 К. В Німеччинї 4 м., в Росиї 4 р., в Америцї 2 дол. Поодиноке число у Львові 6 сот. на провінції 8 сот.

Адреса редакції й адмінїстрації:

Львів, Ринок ч. 10., II. поверх. „СВОБОДА“.

Хто хоче мати приятеля в хатї,

нехай запренумерує собі сейчас правдиву хлопську ґазету

Громадський Голос,

що виходить у Львові вже 18-тий рік і все отверто і відважно боронить простий нарід перед чужими і своїми ворогами робітних людий. — До

Громадского Голосу

пишуть все радикальні посли з Відня і зі Львова, тому з него найлїпше довідаєте ся, що дїє ся з нашими правами в соймі і парляментї.

ГРОМАДСЬКОМУ ГОЛОСОВИ не дорівняє нїодна ґазета, бо в нїм і гарні образки і цїкаві статї і оповіданя тай докладнї вісти про все, що дїє ся в світї.

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС повинен отже мати кождий письменний чоловік, кожда Читальня, Сїч і инше товариство. Може його мати для себе навіть найбіднїйший бо коштує він лише 4 корони на рік (до Америки $1^1/_2$ доляра, до Прус 4 марки, до Росії 3 рублї).

До »Громадського Голосу пише ся так«:

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС.

Львів, улиця Коперника число 5.

Вже вийшов з друку і продаєть ся

РОБІТНИЧИЙ КАЛЄНДАР

на 1914 рік.

Цїна одного примірника 50 сотиків, а з почтовою пересилкою 60 сотиків (в Америцї та в Канадї 25 центів). Хто бере більше калєндарів, платить за один лише по 45 сотиків [20 центів]. Без гроший не посилаємо. — Хто хоче заняти ся продажю калєндарів, нехай зголосить ся.

Замовленв й грошї треба посилати на таку адресу:

Адмінїстрація часописї „Добра Новина“,

у Львові, улиця Скшинсько ч. 85.

10 % на „Рідну Школу“.

ФІЛІЯ

першої львівської ткальні механічної

в Коломиї, вул. Гетманська ч. 11,

приймає прядиво і клоче і виробляє зараз готове полотно.

Прядиво приймаєть ся під таким услівєм:

За 1 кґ. чесаного прядива видаємо 4 лїкті полотна І. кляси широкого на 70 цм. або 80 цм.

За 1 кґ. гіршого прядива видаємо 3 лїкті полотна І. кляси широкого на 70 цм. або на 80 цм.

За 1 кґ. миканок видаємо 2 лїкті полотна І. кляси широкого на 70 або на 80 цм.

За 1 кґ. клоча видаємо 2 лїкті полотна ІІ. кляси шир. на 70 цм.

За 1 кґ. чистого чесаного прядива видаємо 2 лїкті простирал, або два лїкті селянських обрусів, або 6 лїктів ручників.

За 1 кґ. прядива гіршого видаємо $1^1/_2$ лїкті простирал, або $1^1/_2$ лїктя обруса, або 5 лїктів ручників.

ХТО ДАЄ ДО НАС 10 кґ. ПРЯДИВА ВИРОБИТИ ДІСТАЄ ГАРНИЙ РУЧНИК В ДАРУНКУ.

За роботу 1 лїк. полотна (ручників) шир. 40 цм. числить ся 20 с.
За роботу 1 лїк. полотна шир. 70. мц. І. кляси числить ся 30 с.
За роботу 1 лїк. полотна шир. 70 цм. ІІ. кляси числить ся 26 с.
За роботу 1 лїк. обруса шир. 90—100 цм. числить ся 50 с.
За роботу 1 лїк. полотна шир. 140—160 цм. числить ся 52—60 с.

ПРЯДИВО ПРОСИМО ВИСИЛАТИ ДО КОЛОМИЇ.

З глубоким поважанєм

Філїя Першої львівської Ткальні Механічної

в Коломиї, вул. Гетманська ч. 11.

Фабрика в Заболотові і на Демичу є правдиво жидівські і виминайте инших.

КАЛЄНДАР ЗАПОРОЖЕЦЬ

на 1914-тий рік

можна дістати у кождій книгарни також у Видавництві в Коломиї.

Він виходить уже одинайцятий рік, і кождому дуже подобає ся, бо містить усе чудові пісні і деклямації, цікаві, поучаючі оповіданя і розвідки, кождому потрібні поради, прегарні образки і портрети, оголошеня і т. д. Словом він такий цікавий, що і по кілька раз хоче ся єго перечитувати.

Ціна: 12 календарів коштує 6 К 64 с. | кошта пересилки платить купуючий.
6 „ „ 3 К 38 с. |
Оден календар з перес. коштує 80 с. |

Висилає: Видавн. календаря ЗАПОРОЖЕЦЬ в Коломиї. вул. Косцюшка ч. 8.

Чесним і совісним людям даємо в розпродаж, як напишуть картку і надішлють заяву підписану своїм іменем. Друки на заяву висилаємо на жаданє.

Вже вийшов з друку і продаєть ся перший український великий

Гумористичний Календар

„ЖАЛО"

на новий, 1914-тий рік.

Є се одинокий український гумористичний календар, який розвеселить і забавить Вас в кождім часі! Зміст Гумористичного календара „Жало" дуже ріжнородний і богатий. Повно в нім веселих віршів, оповідань, сьміховинок і дотепів, а крім того є в нім кількадесять образків. Ціна дуже мала, бо один календар коштує всього 60сот. 30 копійок — 25 центів) вже з оплатою почти. — Хто бере більше календарів, платить за один лише по 45 сот. (25 копійок - 20 центів.) — Без гроший не висилаємо нїкому.— Хто хотїв би заняти ся продажю календарів, нехай напише до нас, а ми подамо йому приступні услівя.

Замовленя і гроші на Гумористичний календар „Жало" посилайте на таку адресу:

Адмінїстрація »ЖАЛА«, у Львові, ул. Скшинського ч. 85.

З друкарнї М. Білоуса в Коломиї.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 068525713